

УДК 378.017:656

Люлька Василь

ORCID 0000-0003-1404-6037

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: vasilijlulka4@gmail.com

Перинський Юрій

ORCID 0000-0002-0885-7477

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: perynskiy_yuriy@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (ТРАНСПОРТ)

У статті представлено підходи до підготовки бакалаврів з професійної освіти (Транспорт), які спрямовані на розвиток професійної компетентності; розкрито структуру професійної компетентності, яка включає в себе: фахові знання та технічну грамотність; педагогічні навички та методичні компетенції; практичні навички і майстерність; комунікаційні компетенції; особистісні якості та етичні цінності; інноваційні та цифрові компетенції. У статті підкреслено важливість комплексного підходу до формування професійної компетентності та розкрито основні напрями, а саме, застосування практико-орієнтованого навчання, інтерактивних методів та рефлексія у навчанні.

Мета статті – розкрити структуру та особливості формування професійної компетентності у підготовці студентів-бакалаврів, які навчаються за спеціальністю «Професійна освіта (Транспорт)».

Методологія. Методологія нашого дослідження ґрунтується на діяльнісному, компетентнісному та інтегративному підходах, які забезпечують комплексний підхід до формування професійної компетентності бакалаврів з професійної освіти (Транспорт).

Наукова новизна полягає у комплексному підході до формування професійної компетентності бакалаврів з професійної освіти (Транспорт), в розробці інноваційних підходів, методик і технологій, які сприяють розвитку теоретичних та практичних умінь і навичок, а також особистісних якостей, необхідних для сучасних професійних вимог.

Висновки. Комплексний підхід до формування професійної компетентності бакалаврів з професійної освіти (Транспорт) полягає в одночасному використанні різних методів, форм і засобів навчання, що забезпечують гармонійний розвиток як професійних знань, так і педагогічних умінь. Такий підхід сприяє підготовці педагогів, здатних не тільки надавати теоретичні знання і практичні уміння та навички з теорії, будови, експлуатації, ремонту, обслуговування автомобіля, але й ефективно організовувати освітній процес, мотивувати учнів та адаптуватися до сучасних вимог ринку праці. Завдяки поєднанню теоретичної, практичної та педагогічної підготовки студенти здобувають знання, які не тільки глибоко охоплюють технічну складову, але й забезпечують здатність якісно передавати ці знання своїм учням.

Ключові слова: професійна компетентність, підготовка бакалаврів, професійна освіта, методика професійного навчання.

Проблема формування професійної компетентності бакалаврів з професійної освіти (Транспорт), є надзвичайно актуальною, оскільки вона дозволяє випускникам університетів швидко адаптуватися до вимог ринку праці, успішно виконувати свої професійні обов'язки та бути конкурентоспроможними фахівцями у своїй галузі. Професійна компетентність включає не лише технічні знання, але й практичні навички, критичне мислення, відповідальне ставлення до безпеки та здатність адаптуватися до змін. Питання формування професійної компетентності ґрунтовно досліджене у психолого-педагогічних працях (В. Беспалько, В. Бондар, С. Гончаренко, Р. Гуревич, та ін.); фахівців транспортної галузі (Кисликов В., Лушчик В.); інноваційні аспекти професійного навчання висвітлюються у дослідженнях: М. Артюшина,

Н. Кулалаєва, І. Дичківська та ін.; розроблення, упровадження й реалізації компетентнісного підходу у закладах вищої освіти: А. Вербицький, І. Зимня, М. Ільцова, А. Кузьминський, Ю. Татур, Ю. Тихомиров, О. Хуторський та ін..

Компетентний фахівець з професійної освіти у галузі транспорту повинен володіти комплексом технічних знань, умінь, навичок та особистих якостей, що дозволяють ефективно адаптувати їх в подальшому для навчання учнів ЗПТО.

У науково-педагогічній літературі зустрічаємо, що показниками професійної компетентності є загальна сукупність об'єктивно необхідних знань, умінь та навичок; уміння правильно їх застосувати під час виконання своїх функцій; знання й прогнозування можливих наслідків певних дій.

Професійна компетентність бакалаврів з професійної освіти (Транспорт) формується на основі спеціалізованих знань, педагогічних умінь і особистісних якостей, що дозволяють ефективно навчати учнів основам автомобілебудування та обслуговування транспортних засобів. Тому основними складовими цієї компетентності можна виділити: фахові знання та технічна грамотність, педагогічні навички та методичні компетенції, практичні навички і майстерність, комунікаційні компетенції, особистісні якості та етичні цінності, інноваційні та цифрові компетенції.

До *фахових знань та технічної грамотності* бакалаврів з професійної освіти (Транспорт) відносимо: глибокі знання з будови автомобіля, його механізмів, систем (двигун, трансмісія, підвіска, гальмівна система тощо), принципів їх роботи, а також основних методів діагностики та ремонту; опанування сучасними технологіями в автомобілебудуванні, електронними системами управління і тенденціями розвитку в сфері автомобільної техніки, що дозволяє підготувати учнів до вимог ринку праці; розуміння основ технічного обслуговування, експлуатації та безпеки транспорту, що є важливим для підтримки високого рівня професійного навчання [2].

Педагогічні навички та методичні компетенції: здатність застосовувати сучасні методи і прийоми навчання для передачі технічної інформації доступно і зрозуміло, враховуючи різні рівні підготовки учнів; розробка та впровадження навчальних програм, які відповідають вимогам освітніх стандартів і водночас охоплюють актуальні знання в автомобільній сфері; володіння методами оцінювання знань та практичних навичок учнів, що включає як традиційні методи тестування, так і проведення практичних занять та лабораторних робіт.

Практичні навички і майстерність: вміння демонструвати учням процеси діагностики, ремонту і технічного обслуговування автомобілів, що є важливим для засвоєння практичних навичок; здатність працювати з діагностичним обладнанням, інструментами та сучасними системами, що застосовуються для обслуговування автомобілів; залучення учнів до практичної діяльності з можливістю відпрацювання навичок на реальних об'єктах та моделях, що допомагає їм зрозуміти принципи роботи автомобіля.

Комунікаційні та управлінські компетенції: здатність ефективно взаємодіяти з учнями, вміння пояснювати складні технічні аспекти, підтримувати доброзичливу атмосферу в учнівському колективі; управління навчальним процесом, організація занять, вміння мотивувати учнів до навчання, а також здатність до вирішення конфліктних ситуацій, які можуть виникати в освітньому процесі; навички роботи в команді та взаємодії з колегами, що особливо важливо для координації міждисциплінарних проектів та обміну досвідом.

Особистісні якості та етичні цінності: відповідальність, терпіння, уважність, чесність, що є важливими як для педагогічної діяльності, так і для створення доброзичливих стосунків з учнями; здатність до саморозвитку; зацікавленість у постійному вдосконаленні своїх професійних знань, зокрема шляхом вивчення нових технологій і методик викладання; дотримання педагогічної етики та етичних норм у взаємодії з учнями, що формує повагу та розуміння цінності професії.

Інноваційні та цифрові компетенції: володіння цифровими технологіями, застосування мультимедійних ресурсів та спеціалізованих програм для демонстрації технічних процесів і наочності матеріалів; застосування програмних інструментів для візуалізації будови та роботи автомобільних систем, що полегшує засвоєння складного матеріалу; інтеграція інноваційних підходів до навчання, таких як дистанційне навчання.

Комплексний підхід до формування професійної компетентності бакалаврів з професійної освіти (Транспорт) передбачає глибокі знання у галузі автомобілебудування, ефективні педагогічні методи, високий рівень комунікаційних навичок, особистісні якості та здатність до використання інноваційних технологій у навчальному процесі. Це дозволяє підготувати компетентних, відповідальних і затребуваних спеціалістів у галузі професійної освіти у галузі автомобільного транспорту.

Формування професійної компетентності здобувачів освіти які навчаються за напрямом професійної освіти (Транспорт) потребує застосування низки методів, що поєднують теоретичне та практичне навчання, розвивають педагогічні здібності і сприяють особистісному зростанню [1]. До основних таких підходів можна віднести: практико-орієнтоване навчання, використання інтерактивних методів навчання, цифрових та мультимедійних технологій, дослідницьку діяльність студентів, розвиток педагогічних компетенцій, та рефлексію у навчанні.

Практико-орієнтовані форми та методи навчання є ключовими для підготовки бакалаврів з професійної освіти (Транспорт), оскільки вони дозволяють студентам ефективно застосовувати теоретичні знання на практиці, формуючи технічні та педагогічні навички. Виконання лабораторних робіт дозволяє студентам детально ознайомитися з будовою, принципами роботи та особливостями автомобільних вузлів

(двигуна, коробки передач, гальмівної системи тощо). Це сприяє засвоєнню знань про технічне обслуговування та ремонт автомобілів. Діагностика на спеціалізованому обладнанні під час виконання лабораторних робіт включають використання діагностичних приладів для перевірки автомобільних систем, що навчає майбутніх педагогів працювати з професійним обладнанням і визначати несправності. Проведення практичних занять з обслуговування автомобіля, де під керівництвом викладачів студенти відпрацьовують навички технічного обслуговування, ремонту та діагностики автомобільних систем. Це дозволяє отримати практичний досвід та підвищити рівень технічної грамотності [2; 3].

Проведення гостьових занять на які запрошені експерти з автомобільної галузі демонструють сучасні методи діагностики, обслуговування і ремонту. Студенти можуть спостерігати за роботою майстрів та застосовувати ці навички у власній практиці.

Розробка навчальних проєктів студентами, які стосуються будови або обслуговування автомобіля (наприклад, створення моделі двигуна або проєктування діагностичної системи), така діяльність розвиває навички командної роботи, вміння планувати і реалізовувати технічні проєкти, що є необхідним для майбутніх педагогів. Вирішення виробничих ситуацій студентами під час виконання проєктів можуть включати роботу зі схемами автомобільних систем, розробку плану обслуговування або підготовку рекомендацій з ремонту. Проєктний метод формує аналітичні та практичні навички, що важливі для майбутніх педагогів [6].

Для практико-орієнтованого навчання важливим елементом є виробнича і педагогічна практика у підготовці бакалаврів з професійної освіти (Транспорт). Проходження виробничої практики на підприємстві автомобільного сервісу – студенти виконують завдання в реальних умовах на СТО або в автосалонах, де вони мають змогу взаємодіяти з клієнтами, працювати з різним обладнанням і вирішувати практичні завдання. Педагогічна практика у навчальних закладах формує методичну складову професійної компетентності, студенти проводять заняття з будови автомобіля для учнів ЗПТО, що дозволяє відпрацювати методику викладання спеціальних предметів, оцінювання знань і роботу з групою учнів. Студенти розробляють уроки, плани занять і відпрацьовують техніку подачі матеріалу, що дозволяє розвинути педагогічні здібності і покращити навички планування.

Використання інтерактивних методів навчання, наприклад, тренінги допомагають розвивати комунікаційні та управлінські навички, навчають майбутніх педагогів методам ефективного взаємодії з учнями, що включає розробку виховних заходів і розв'язання конфліктних ситуацій. Дискусії і мозкові штурми – розвивають критичне мислення, допомагають обмінюватися ідеями та аналізувати різні підходи до вирішення технічних і педагогічних задач.

Застосування цифрових та мультимедійних засобів дозволяє візуалізувати складні механізми та системи автомобіля робить навчання більш доступним і зрозумілим. Студенти також вчать створювати та використовувати мультимедійні матеріали для подальшої роботи з учнями. Електронне навчання та дистанційні курси дозволяють студентам засвоювати матеріали в зручному темпі, використовуючи різноманітні освітні платформи і додатки. Це сприяє розвитку самоосвітніх навичок, важливих для педагогів.

Науково-дослідницька діяльність бакалаврів є важливим елементом їхньої професійної підготовки, оскільки дозволяє студентам не тільки поглиблювати свої знання, а й розвивати навички аналітичного мислення, здатність до вирішення практичних завдань і формування інноваційного підходу до професійної діяльності. Цей вид діяльності допомагає бакалаврам підготуватися до умов постійного розвитку та змін у сучасному науково-технічному світі. Виконання курсових робіт дозволяє студентам самостійно вирішувати комплексні завдання, формулювати гіпотези, проводити експерименти та презентувати свої розробки і допомагає закріпити як технічні, так і методичні компетенції.

Рефлексія в навчанні відіграє важливу роль формування професійної компетентності бакалаврів з професійної освіти (Транспорт), оскільки сприяє формуванню професійної самосвідомості, критичного мислення та вміння самостійно оцінювати свою роботу. Це є ключовим елементом у підготовці майбутніх фахівців, які мають не лише володіти технічними навичками, але й мати здатність до самоаналізу та постійного самовдосконалення [4; 5]. Основні аспекти рефлексії в навчанні бакалаврів із цієї спеціальності включають:

– самооцінка досягнень та усвідомлення професійних цілей – рефлексія дозволяє студентам аналізувати власні навчальні досягнення, оцінювати рівень засвоєння знань і навичок, а також визначати, наскільки вони наближаються до своїх професійних цілей; це допомагає бакалаврам зрозуміти, які аспекти вимагають подальшого опрацювання та розвитку;

– аналіз помилок та виявлення зон для покращення – студенти мають змогу критично розглянути свої помилки, як технічні, так і методичні, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу; це дозволяє уникати подібних помилок у майбутньому та ефективніше підходити до вирішення професійних завдань;

– розвиток самостійного навчання та самоконтролю – рефлексія стимулює розвиток навичок самостійного навчання та самоконтролю; допомагає студентам усвідомити відповідальність за власне навчання і сприяє розвитку мотивації до самоосвіти, що є важливим у галузі транспорту, де технічні нововведення відбуваються швидкими темпами;

– формування професійної самооцінки та впевненості – здатність до рефлексії сприяє адекватній самооцінці, що допомагає студентам більш впевнено підходити до професійної діяльності; позитивно впливає на розвиток стресостійкості та вміння приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях, що часто виникають у професійній сфері;

– оцінка педагогічних методів та вдосконалення викладання – для студентів, які навчаються за програмою професійної освіти, рефлексія є основою для вдосконалення педагогічних навичок; вони мають можливість оцінити ефективність своїх методів, враховувати реакції учнів і зворотний зв'язок, що допомагає постійно покращувати якість навчання;

– розробка особистого професійного плану розвитку – рефлексія допомагає студентам визначити особисті цілі й складові професійної компетентності, які варто розвивати. На основі цього вони можуть створювати індивідуальні плани розвитку, що включають як академічні, так і практичні аспекти підготовки до майбутньої роботи.

Висновок. Використання різних методів формування професійної компетентності дозволяє бакалаврам з професійної освіти (Транспорт) не лише глибоко розуміти технічні аспекти своєї спеціальності, але й розвивати педагогічні, методичні та комунікативні навички, що сприяє всебічній підготовці до професійної діяльності, де вони можуть ефективно навчати учнів, поєднуючи теоретичні знання з практичними навичками.

References

1. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С. Навчально-виховний процес у професійно-технічних закладах / за ред. проф. Р.С. Гуревича. Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. 330 с. URL: http://nmc-pto.dp.ua/doc/2013/literature_4.pdf (дата звернення: 14.10.2024).
Hurevych, R. S., Kademiiia, M. Yu., Shevchenko, L. S. (2010). Navchal'no-vykhovnyy protses u profesiyno-tekhnichnykh zakladakh [Educational process in vocational and technical institutions]. za red. prof. R. S. Hurevych. Vinnytsya, Ukraine: TOV «Planer». 330 Retrieved from: http://nmc-pto.dp.ua/doc/2013/literature_4.pdf [in Ukrainian].
2. Кислик В. Ф., Лущик В. В. Будова й експлуатація автомобілів: Підручник. 6-те вид. Київ: Либідь, 2013. 400 с.
Kyslykov, V. F., Lushchik, V. V. (2013). Budova y ekspluatatsiya avtomobiliv: Pidruchnyk [Construction and operation of cars: Textbook]. Kyiv, Ukraine: Lybid', 400. [in Ukrainian].
3. Опущко Н. Р. Практико орієнтоване навчання як важливий компонент дуальної форми здобуття освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 70, 2024. 240–252. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-70-240-252> (дата звернення: 14.10.2024).
Opushko, N. R. (2024). Praktyko oriientovane navchannya yak vazhlyvyi komponent dual'noyi formy zdobuttya osvity [Practice-oriented training as an important component of the dual form of education]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 70. 240–252. Retrieved from: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-70-240-252> [in Ukrainian].
4. Основи професійної рефлексії у процесі загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів: навчально-методичний посібник / уклад. : Г.Ф. Пономарьова, М.О. Андреева, О.О. Бабакіна, О.М. Василенко, І.М. Толмачова; КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ТОВ «Файний формат», 2019. 88 с. URL: http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2136/1/Tolm_psb_4.pdf (дата звернення: 19.10.2024).
Ponomar'ova, H. F., Andreyeva, M. O., Babakina, O. O., Vasylenko, O. M., Tolmachova, I. M. (2019). Osnovy profesiyanoi refleksiyi u protsesi zahal'nopedahohichnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv: navchal'no-metodychnyy posibnyk [Basics of professional reflection in the process of general pedagogical training of future teachers: educational and methodological manual]. Kharkiv, Ukraine: TOV «Faynyy format». 88. Retrieved from: http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2136/1/Tolm_psb_4.pdf [in Ukrainian].
5. Роганова М. В., Рашидова С. С., Роганов М. М. Професійна рефлексія викладача закладу вищої освіти як умова його педагогічної культури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* № 1 (105). 2023. С. 141–150. URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-141-151> (дата звернення: 14.10.2024).
Rohanova, M. V., Rashedova, S. S., Rohanov, M. M. (2023). Profesiynna refleksiya vykladacha zakladu vyshchoyi osvity yak umova yoho pedahohichnoyi kul'tury [Professional reflection of a teacher of a higher education institution as a condition of his pedagogical culture]. *Dukhovnist' osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka – Personal spirituality: methodology, theory and practice*. 1(105). 141–150. Retrieved from: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-141-151> [in Ukrainian].
6. Пехота О. М. Технології педагогічної освіти: мета, зміст, особливості застосування у сучасних умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 1(40). С. 26–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2013_1.40_6 (дата звернення: 14.10.2024).
Piekhota, O. M. (2013). Tekhnolohii pedahohichnoi osvity: meta, zmist, osoblyvosti zastosuvannya u suchasnykh umovakh [Technologies of pedagogical education: purpose, content, features of application in modern conditions]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho – Scientific Bulletin of Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi. Seriya : Pedahohichni nauky*. Vyp. 1(40). 26–31. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2013_1.40_6 [in Ukrainian].

Lyulka V.

ORCID 0000-0003-1404-6037

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Professional Education and Life Safety,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: vasilijulka4@gmail.com

Perynskyi Yu.

ORCID 0000-0002-0885-7477

PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Professional Education and Life Safety,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: perynskyi_yuri@ukr.net

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN THE TRAINING OF BACHELORS IN VOCATIONAL EDUCATION (TRANSPORT)

The article presents approaches to the training of bachelors in vocational education (Transport) aimed at developing professional competence; the structure of professional competence is revealed, which includes: professional knowledge and technical literacy; pedagogical skills and methodological competences; practical skills and mastery; communication competences; personal qualities and ethical values; innovative and digital competences. The article emphasises the importance of an integrated approach to the formation of professional competence and reveals the main directions, namely, the use of practice-oriented learning, interactive methods and reflection in learning.

The purpose of the article is to reveal the structure and peculiarities of professional competence formation in the training of bachelor's students majoring in Vocational Education (Transport).

Methodology. The methodology of our study is based on activity-based, competence-based and integrative approaches that provide a comprehensive approach to the formation of professional competence of bachelors in vocational education (Transport).

The scientific novelty lies in an integrated approach to the formation of professional competence of bachelors in vocational education (Transport), in the development of innovative approaches, methods and technologies that contribute to the development of theoretical and practical skills, as well as personal qualities necessary for modern professional requirements.

Conclusions. An integrated approach to the formation of professional competence of bachelors in vocational education (Transport) is the simultaneous use of various methods, forms and means of teaching that ensure the harmonious development of both professional knowledge and pedagogical skills. This approach contributes to the training of teachers who are able not only to provide theoretical knowledge and practical skills in the theory, structure, operation, repair, maintenance of a car, but also to effectively organise the educational process, motivate students and adapt to the modern requirements of the labour market. Through a combination of theoretical, practical and pedagogical training, students acquire knowledge that not only deeply covers the technical component, but also provides the ability to transfer this knowledge to their students.

Key words: professional competence, bachelor's training, professional education, methods of professional training.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **В. М. Ребенюк**